

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/331153393>

Первоцвіти Черкащини – К., ТОВ «Видавничий дім «САМ», 2017. – 16 с.

Book · February 2019

CITATIONS

0

READS

171

4 authors, including:

Oleksandr Spriahailo

Cherkasy State University, Bogdan Khmelnytskyi

5 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Dariia Shyriaieva

M.G.Kholodny Botany Institute

20 PUBLICATIONS 25 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Anna A. Kuzemko

M.G.Kholodny Botany Institute

123 PUBLICATIONS 328 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Grassland Vegetation of Ukraine [View project](#)

Посібники з питань заповідної справи [View project](#)

О.В. Спрягайло, О.А. Спрягайло, А.А. Куземко

ПЕРВОЦВІТИ ЧЕРКАЩИНИ

ЩО ТАКЕ ПЕРВОЦВІТИ?

Первоцвіти (першоцвіти, ефемероїди від грецьк. *ephemerōs* – швидкоплинне, нетривале і *eidos* – вигляд, тобто схожі на ефемерів) – екологічна група рослин, які здійснюють вегетацію рано навесні протягом відносно короткого проміжку часу. Усі вони є геолофітами – видами, які для нормального росту і розвитку потребують хорошого освітлення. Оскільки після розпускання листків деревних або великих трав'янистих рослин у приземному ярусі формується режим напівтіні або навіть густої тіні – частина видів рослин знайшла можливість вегетувати раніше за інших. Більшість ефемероїдів також є геолофітами: їхня брунька відновлення знаходиться нижче поверхні ґрунту у вигляді цибулини, кореневища чи потовщеного кореня, де зберігається запас вологи і поживних речовин, необхідних для вегетації в холодну пору року, коли доступ води зовсім дуже обмежений. На відміну від ефемерів (види-однорічники, які завершують увесь свій життєвий цикл за дуже короткий проміжок часу), ефемероїди є багаторічними рослинами, які більшу частину року проводять у стані спокою під землею у вигляді бульб, цибулин чи кореневищ, а їхня наземна частина живе лише кілька тижнів.

Ранньовесняне цвітіння ефемероїдів символізує пробудження природи після тривалої зими і викликає у багатьох людей яскраві емоції. На жаль, частина видів первоцвітів страждають від такої уваги, оскільки їх зривають на букети – додому чи на продаж, або просто витоптують під час відвідування лісів. Крім цього, застарілі методи ведення лісового господарства, розорювання земель, випалювання сухої трави та інші форми господарювання призводять до все більшої деградації популяції первоцвітів аж до повного зникнення їх з наших лісів, лук, степів.

ЧОМУ НЕ МОЖНА ЗРИВАТИ ПЕРВОЦВІТИ?

Іноді можна почути думку про те, що мовляв, первоцвіти можна зривати безпечно, залишаючи непошкодженою підземну частину, з якої має розвиватися рослина наступного року. Чому це не так?

Первоцвіти – дуже специфічна група рослин, яка зуміла пристосуватися до ранньої вегетації завдяки формуванню підземних органів, де протягом короткого сприятливого періоду накопичуються поживні речовини для наступного сезону. У зеленій надземній частині рослини-ефемероїда відбуваються процеси фотосинтезу, завдяки якому утворюються поживні органічні речовини, які запасуються у підземних частинах рослини. У випадку зривання зеленої надземної частини рослини, до підземної частини не надходять необхідні поживні речовини, не формується їхній запас і рослинний організм не зможе відновитися наступної весни. Крім цього, зриваючи квітки, ми позбавляємо рослину можливості утворити насіння, внаслідок чого популяції деградують та можуть зникнути внаслідок зменшення чисельності і генетичного виродження.

Саме тому, частина видів ефемероїдів перебуває під охороною держави. Багато з них занесені до Червоної книги України та міжнародних природоохоронних списків – Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (МСОП); Конвенції про охорону дикої фауни та флори і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції); Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), Директиви ЄС 92/43/ЄС, 1992 про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори (Оселищної Директиви).

В Україні рідкісні ефемероїди також охороняються на національному рівні. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2012 року №1030, за кожен пошкоджений (зірваний) рослинний організм стягується компенсація у розмірі 49-62 грн, а відповідно до ст. 90 Кодексу України про адміністративні правопорушення, «погіршення, знищення середовища перебування (зростання) тварин і рослин, види яких занесені до Червоної книги України», тягне за собою накладення штрафу на громадян у розмірі 340-510 грн. Крім цього, відповідно до ст. 88-1 цього Кодексу, за незаконний продаж та придбання таких рослин додатково стягується штраф у розмірі від 1700 до 3655 грн.

Частина видів первоцвітів не є рідкісними в Україні, вони досить звичні у наших лісах та не перебувають під охороною держави. Такими є види пролісків і рясту, конвалія травнева, анемона жовтецева, калюжниця болотна, пшінка весняна та деякі інші. Зривати і продавати ці види в Україні не забороняється, але завжди маємо пам'ятати, що до природи потрібно ставитися з повагою і обережністю й не потрібно знищувати представників живого світу.

Кожен із видів рослин чи тварин у природі виконує цілий ряд важливих функцій і зникнення чи навіть послаблення якоїсь популяції неминуче призводить до серйозних змін у всій екосистемі. Саме тому кожен з нас має бути відповідальним у ставленні до живого світу та не коїти дій, що призводять до погіршення умов існування організмів, не порушувати багатовіковий природний баланс. Це наша відповідальність перед собою та майбутніми поколіннями.

ЧОМУ НЕ МОЖНА КУПУВАТИ ПЕРВОЦВІТИ?

Часто люди вважають, що купувати первоцвіти можна, оскільки вони все одно вже зірвані і шкода вже й так нанесена. Проте це хибна думка. По-перше, купівля, як і продаж видів, занесених до Червоної книги, є порушенням закону і може каратися накладенням штрафу. По-друге, купуючи рослини рідкісних чи зникаючих видів, ми стимулюємо браконьєрів до подальших незаконних дій – як відомо «попит народжує пропозицію». Покупці первоцвітів стають співучасниками злочину, сприяючи постійному нищенню популяції ефемероїдів, що вже не раз призводило до повного зникнення їх із місць природного зростання.

Нерідко продавці первоцвітів вдаються до хитрощів і розповідають, що виростили їх у себе на присадибних ділянках, а покупці жаліють бабусь, що «заробляють собі на шматок хліба». Але уявіть собі, яку площу повинні займати гіпотетичні плантації, наприклад, підсніжника, щоб зібрати таку кількість квітів, яку продає одна така бабуся – мова ж іде не про один-два букетики, а сотні і навіть тисячі рослин! І якщо припустити, що такі плантації дійсно існують, то вони повинні використовуватись лише навесні, а решту часу пустувати, оскільки при подальшій обробці землі і вирощуванні інших культур тендітні цибулини первоцвітів неодмінно були б пошкоджені. Інше питання – звідки такі продавці беруть садивний матеріал – чи не з природних місцезростань, які при цьому знищуються? А це є порушенням Закону України «Про Червону книгу», «Про рослинний світ», а також ряду міжнародних документів, ратифікованих Україною, насамперед, конвенції CITES, яка забороняє будь-яке комерційне використання таких рослин, незалежно від того чи вони були зібрані у дикій природі, чи вирощені на городі чи балконі.

Інколи продавці навіть мають довідки з сільрад, які начебто дозволяють продавати підсніжники чи інші первоцвіти. При цьому, надаючи такі довідки, співробітники селищних рад повинні усвідомлювати, що вони стають такими ж порушниками законодавства і співучасниками злочину!

ЩО МОЖЕ ЗРОБИТИ КОЖЕН?

Якщо Ви виявили порушення закону – нищення природної популяції первоцвітів, зривання їх на букети або продаж – негайно повідомте правоохоронців, зателефонувавши 102! Байдужість при виявленні беззаконня може призвести до непоправних наслідків для рідкісних видів. Можливо, саме Ваша участь буде ключовою для збереження останніх природних місць зростання первоцвітів!

ЩО ТАКЕ ЧЕРВОНА КНИГА?

Кожен вид рослин і тварин потребує певних, часто дуже своєрідних, умов для свого проживання. Деякі з них (космополіти) здатні існувати в широкому діапазоні екологічних факторів – температури, освітленості, зволоженості, кислотності чи солоності субстрату, легко пристосовуються до їх зміни і поширені на території кількох материків. Іншим (ендемікам) необхідні дуже специфічні умови і вони зосереджені на порівняно невеликих ділянках Землі чи акваторіях водойм і знищення лише однієї чи кількох ділянок, де росте такий вид, може призвести до повного його зникнення в природі.

Нерозумна діяльність людини з перетворення довкілля – розорювання степів, вирубування лісів, зміна хімічного складу водойм чи атмосфери – часто ставить у складні умови як ендеміків, так і космополітів. Нові умови проживання часто неприйнятні для багатьох видів, а темпи змін середовища є надзвичайно швидкими, щоб виробити до них пристосування. Іноді представникам дикої флори і фауни просто не залишається місця для проживання, оскільки воно зайняте нашими містами, дорогами, водосховищами чи полями.

Як наслідок – частина видів живих істот поступово або надзвичайно швидко зменшує свою чисельність, погіршується «здоров'я» (віковий спектр, генетична різноманітність) їхніх популяцій. У екосистемах стає все менше представників одних видів та все більше – інших, які приходять їм на заміну.

У середині ХХ століття людство стало усвідомлювати свою відповідальність за зникнення багатьох видів живих організмів. Це сприяло активізації екологічної громадськості, стимулювало розвиток нових напрямків наукових досліджень, пов'язаних із розробкою заходів зі збереження раритетного біорізноманіття.

У 1963 році було видано першу Міжнародну Червону книгу – анотований список видів тварин, яким загрожувало зникнення. З того часу з'явилося кілька Міжнародних документів із переліком видів рослин і тварин, яким загрожує зникнення. У багатьох країнах було створено національні Червоні книги – документи, у яких узагальнено матеріали про сучасний стан рідкісних і зникаючих видів тварин і рослин, на підставі яких розробляються наукові і практичні заходи, спрямовані на їхню охорону, відтворення і раціональне використання.

В Україні Червону книгу вперше було видано у 1980 році, друге видання вийшло наприкінці 90-х років ХХ століття («Тваринний світ» – 1994 рік, «Рослинний світ» – 1996 рік), а третє – у 2009 році. Нині Червона книга України включає 542 види тварин і 826 видів рослин та грибів.

Деякі види рослин, хоч і не занесені до Червоної книги України, є рідкісними у конкретному регіоні. Для забезпечення охорони таких видів створюють регіональні червоні списки, де звертається увага на необхідність особливого ставлення та охорони специфічних груп рослин чи тварин, чисельність яких на цих територіях викликає занепокоєння вчених. Нині в Україні наявні 25 офіційних регіональних списків (у 23 областях, окрім Черкаської, та у 2 містах загальнодержавного підпорядкування – Києві, включаючи його зелену зону, та в Севастополі). Всі ці списки є офіційними, тобто затвердженими обласними радами а також міськими радами міст Києва та Севастополя.

На час підготовки даного видання на території Черкаської області зафіксовано локалітети 10 видів-ефемероїдів, занесених до чинного видання Червоної книги України та 5 видів первоцвітів, що потребують регіональної охорони на території області. Нижче ми наводимо їхню характеристику.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРВОЦВІТІВ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ

Фото Д. Ширяєвої

**Брандушка різнобарвна
(пізньоцвіт різнобарвний)**
Bulbocodium versicolor
(Ker Gawl.) Spreng.

Родина Пізньоцвітові –
Colchicaceae
Природоохоронний статус –
вразливий

Європейський вид із диз'юнктивним ареалом. Багаторічна трав'яниста рослина до 15 см заввишки з трьома темно-зеленими лінійно-ланцетними листками. Квітки поодинокі або зібрані по 2-4, з'являються одночасно з листками (березень-квітень). Плід – видовжена або видовжено-яйцеподібна коробочка. Розмножується насінням та вегетативно.

Росте на степових ділянках і схилах балок, рідше на узліссях. У Черкаській області – на Правобережжі.

Причини зміни чисельності: розорювання степових ділянок і балок, заліснення схилів, інтенсивне випасання, зривання на букети.

Горицвіт звичайний
Adonis vernalis L.

Родина Жовтецеві –
Ranunculaceae

Природоохоронний статус – вразливий.
Охороняється Конвенцією СІТЕС.

Євросибірський лісостеповий вид. Багаторічна трав'яниста рослина до 50 см заввишки з товстим кореневищем і прямими пагонами. Листки пальчато-розсічені у вигляді ниткоподібних

Фото О. Спрягайла

часток. Квітки яскраво-жовті, великі (до 5-6 см у діаметрі), складаються з 12-20 пелюсток. Цвіте у березні-квітні. Плід – кулястий багатогорішок. Розмножується насінням і вегетативно.

Росте на відкритих степових ділянках, іноді – на узліссях. Трапляється по території всієї Черкаської області, проте чисельність популяції найчастіше незначна та швидко скорочується.

Причини зміни чисельності: розорювання, зривання на букети, збір лікарської сировини, надлишковий випас худоби, випалювання сухої трави.

Підсніжник білосніжний (підсніжник звичайний)
***Galanthus nivalis* L.**

Родина Амарилісові – *Amaryllidaceae*

Природоохоронний статус – неоцінений. Вид занесений до Додатку V Оселищної Директиви та Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (МСОП), а також охороняється Конвенцією CITES.

Європейсько-середземноморський вид на східній межі ареалу. Багаторічна трав'яниста рослина до 20 см заввишки. Листки прикореневі, лінійні, без виражених складок. Квітки білі, пониклі, поодинокі. Листочки простої оцвітини розміщені по 3 – зовнішні довші, внутрішні – коротші, із зеленою плямою. Цвіте у березні-квітні, плодоносить у травні-липні. Плід – тригнізда коробочка. Розмножується насінням і вегетативно, за допомогою цибулини.

Росте у листяних лісах (у Черкаській області – на Правобережжі).

Причини зміни чисельності: зривання на букети, традиційне лісокористування (суцільні рубки).

Фото Д. Ширяєвої

Фото О. Спрягала

Підсніжник складчастий
***Galanthus plicatus* M.Bieb.**

Родина Амарилісові – *Amaryllidaceae*
Природоохоронний статус – вразливий

Вид занесений до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) та охороняється Конвенцією CITES.

Північно-причорноморський вид, ареал якого охоплює Румунію, Молдову, Україну (переважно Гірський Крим), Росію, Грузію.

Багаторічна трав'яниста рослина до 25 см заввишки. Листки лінійні, зелено-сизі із вираженою поздовжньою складкою, по краях загнуті. Квітки білі, пониклі, поодинокі, до 3 см завдовжки. Листочки простої оцвітини розміщені по 3 – зовнішні довші, внутрішні – коротші, із зеленою плямою різної форми. Цвіте у березні-квітні, плодоносить у травні-липні. Плід – куляста коробочка. Розмножується насінням і вегетативно, за допомогою цибулини, формуючи щільні клони. Росте у листяних лісах.

У Черкаській області – єдиний локалітет в лісовому масиві «Холодний Яр».

Причини зміни чисельності: зривання на букети, викопування, традиційне лісокористування (суцільні рубки).

Рябчик шаховий
***Frittilaria meleagris* L.**

Родина Лілійні – *Liliaceae*
Природоохоронний статус виду – вразливий

Палеарктичний вид з диз'юнктивним ареалом. Багаторічна трав'яна рослина 15-40 см заввишки із кулястою цибулиною. Стебло пряме, на верхівці дугоподібно загнуте. Сіро-зелені листки чергові, широколінійні, жолобчасті. Стебло несе 2-3 дзвоникоподібні повислі квітки, пурпурові, із шаховим малюнком (зрідка жовті). Плід – куляста коробочка. Цвіте в квітні-травні.

В Україні трапляється переважно у західних регіонах, зрідка у Правобережному Ліссостепу і Центральному Поліссі на заплавних луках, рідше - у заплавних лісах. В Черкаській області відомий лише один ізольований локалітет в долині р. Гнилий Тікич.

Причини зміни чисельності: осушувальна меліорація, надмірне випасання худоби, зривання рослин, переважно для продажу, викопування рослин.

Фото А. Куземко

Фото О. Спрягійла

Сон лучний (сон чорніючий)
***Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.**

Родина Жовтецеві – *Ranunculaceae*
Природоохоронний статус виду – не оцінений

Центральноевропейський вид на південній межі ареалу. Багаторічна трав'яниста рослина до 40 см заввишки. Листки тричі перисто-розсічені, опушені, з'являються до цвітіння рослини або одночасно з квітками. Квітки фіолетові, поодинокі, пониклі, дзвоникоподібні. Цвіте у квітні-травні, плодоносить у червні. Розмножується насінням.

Росте у соснових лісах та на узліссях, а також на відкритих місцях – лучно-степових ділянках, рідше на пісках майже по всій Україні. Розсіяно трапляється по всій території Черкаської області, найбільша кількість локалітетів – у Придніпров'ї.

Причини зміни чисельності: зривання рослин на букети, розорювання лучних степів, терасування схилів, випалювання трави.

Сон розкритий (сон широколистий)
Pulsatilla patens (L.) Mill.

Родина Жовтецеві – *Ranunculaceae*

Природоохоронний статус виду – неоцінений. Вид занесено до Резолюції 4 Бернської Конвенції та Додатків II і IV Оселищної Директиви.

Фото А. Куземко

Вразливий європейський вид близько до південної межі ареалу. Багаторічна трав'яна рослина, 10-45 см заввишки. Листки тричі розсічені, із зубчастими загостреними частками, на опушених черешках, з'являються після цвітіння або разом із квітками. Квітки синьо-фіолетові, до 4 см завдовжки; листочки оцвітини ззовні темніші і опушені, зсередини – світліші і голі.

Цвіте у квітні-травні, плодоносить у травні-червні. Розмножується насінням.

Росте на лучно-степових ділянках та у світлих соснових лісах переважно у Лісостепу та на Поліссі. У Черкаській області трапляється на Правобережжі. Віддає перевагу багатим ґрунтам.

Причини зміни чисельності: зривання рослин на букети, розорювання лучних степів, випалювання трави.

Тюльпан дібровний
Tulipa quercetorum Klokov et Zoz

Родина Лілійні – *Liliaceae*

Природоохоронний статус виду – вразливий

Східноєвропейський вид. Багаторічна трав'яна цибулинна рослина до 40 см заввишки. Листки зелені або сизуваті, вузько-лінійні, з пригупленою верхівкою. Квітки поодинокі, до 3,5 см завдовжки, жовті. Зовнішні листочки оцвітини трохи довші і майже удвічі вужчі від внутрішніх. Плід – видовжена обернено-яйцевидна тригранна коробочка. Цвіте у квітні-травні, плодоносить у червні.

Трапляється у заплавних дібровах, байрачних лісах Східної Європи, Кавка-

Фото А. Куземко

зу, Закавказзя. В Україні – лісостепова і степова зони, переважно у центральних і східних областях. В Черкаській області – кілька локалітетів на Правобережжі.

Причини зміни чисельності: зривання рослин на букети, вирубування лісів, витоптування у місцях рекреації.

Цибуля ведмежа (черемша, левурда)
Allium ursinum L.

Родина Цибулеві – *Alliaceae*

Природоохоронний статус виду – неоцінений

Європейсько-середземноморсько-кавказько-малоазійський вид, представлений в Україні окремим підвидом *Allium ursinum* subsp. *ucrainicum* Kleop. et Oхner. Багаторічна трав'яниста цибулинна рослина 20-40 см заввишки.

Стебло висхідне, нерозгалужене, тригранне або напівциліндричне, виповнене, довшє за листки або такої ж довжини. Листки з сильним часниковим запахом, еліптично-ланцетні, до 20 см завдовжки, донизу поступово звужуються у довгий черешок. Квітки білі, зібрані у напівкулястий зонтик по 10-30 шт. Плід – кругляста тригранна коробочка. Цвіте у травні-червні, плодоносить у липні.

Трапляється у корінних притінених широколистяних і мішаних лісах з достатньою зволоженістю і дренованістю субстрату.

Причини зміни чисельності: вирубування лісів, заготівля сировини на продаж (з харчовальною та лікарською метою).

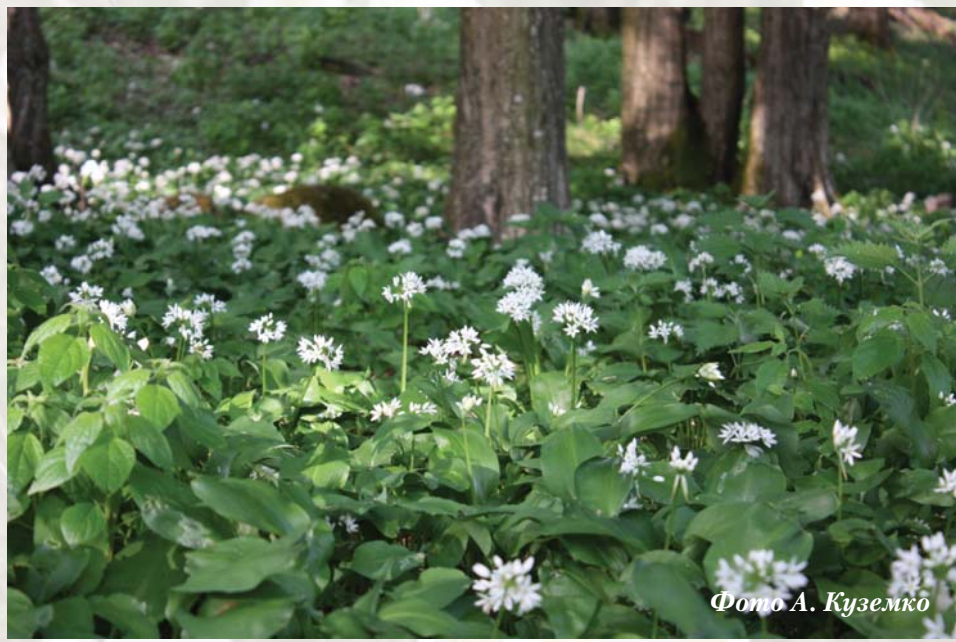

Фото А. Куземко

Шафран сітчастий
***Crocus reticulatus* Steven ex Adams**

Родина Півникові – *Iridaceae*.

Природоохоронний статус виду – неоцінений

Субсередземноморсько-малоазійський вид на північно-східній межі ареалу. Трав'яниста рослина заввишки 5-30 см. Вузькі шилоподібні листки з'являються разом з квітками; після цвітіння дуже витягуються у довжину. Квітки світлі (білі або блідо-фіолетові) з вузькими фіалковими смужками на зовнішньому боці листочків оцвітини. У центрі квітки яскраво виділяється жовто-гаряча приймочка. Плід – тригнізда коробочка. Цвіте у березні-квітні, плодоносить у травні. Розмножується насінням і бульбоцибулинами.

Росте на схилах степових балок, річкових долин, на узліссях широколистяних лісів. У Черкаській області розсіяно трапляється по всій території.

Фото Д. Ширяєвої

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРВОЦВІТІВ, ЗАПРОПОНОВАНИХ ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ОХОРОНИ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анемона лісова (вітеринка лісова) *Anemone sylvestris* L.

Родина Жовтецеві – *Ranunculaceae*

Євро-Сибірський вид. Багаторічна кореневищна трав'яниста рослина. Стебло прямостояче, напіврозеткове, у верхній частині майже білоповстисте, 15-40 см заввишки. Листки довгочерешкові, прикореневі, пальчасторозсічені, густоопушені. Квітки поодинокі, 30-70 мм у діаметрі, здебільшого з 5 пелюсток, білі. Плід – горішок. Цвіте у травні-червні.

Поширений у листяних і мішаних лісах, на остепнених луках та лучних степах. Віддає перевагу сухуватим карбонатним, бідним на гумус ґрунтам. Трапляється розсіяно по всій території Черкаської області.

Гіацинтик блідий *Hyacinthella leucophaea* (С.Коч) Schur

Родина Холодкові – *Asparagaceae*

Багаторічна цибулинна рослина 5-25 см заввишки. Листки (2-3) лінійні, прикореневі, біля основи звужені, на верхівці ковпачкоподібні. Квітки білувато-блакитні або блакитні, зібрані у китицю, розкриваються акропетально. Пелюстки довжиною 3,5-5,5 мм, видовжено-яйцеподібні. Плід – чорна тригранна коробочка. Цвіте у березні-квітні.

Трапляється у Південному Лісостепу і Степу, зрідка в Криму, переважно на схилах степових ділянок. У Черкаській області кілька локалітетів у Придніпров'ї.

Фото А. Куземко

Фото А. Куземко

Леопольдія тонкоцвіта
***Leopoldia tenuiflora* (Tausch) Heldr.**

Родина Холодкові – *Asparagaceae*

Багаторічна рослина 25-50 см заввишки. Листки (4-6), вузько- або широколінійні, жолобчасті. Суцвіття на початку цвітіння густе, конічне, потім – витягнуте, циліндричне, з численними стерильними квітками у верхній частині. Фертильні квітки, на горизонтальних або трохи відігнутих квітконіжках, коротших від оцвітини, відділених одна від одної, їх оцвітини гранчато-циліндрично-глючикувата, 6,5-7,5 мм завдовжки, зеленкувата з маленькими чорно-бурими зубчиками. Стерильні квітки численні, більш зближені, з аметистово-голубою трубчато-булавовидною оцвітиною 7,5-9 мм завдовжки. Плід – круглясто-яйцевидна коробочка. Цвіте у травні-червні.

Фото А. Куземко

В Україні росте на півдні Правобережного Лісостепу, в Степу, зрідка в Криму і Закарпатті. В Черкаській області – у південно-західних районах.

Проліска сибірська
***Scilla siberica* Haw.**

Родина Холодкові – *Asparagaceae*

Східноєвропейський вид. Багаторічна цибулинна рослина 10-20 см заввишки. Листки (2-4) широколінійні, короткозагострені, з ковпачкоподібною верхівкою. Квіткові стебла 1-3-квіткові, після цвітіння полягають, виходять по декілька з однієї цибулини. Квітки яскраво-сині, дуже рідко білі, пониклі, до 1,5 см завдовжки. Тичинки вдвічі коротші від оцвітини, пиляки сині. Плід – яйцевидна коробочка. Цвіте у березні-квітні.

В Україні росте спорадично в Лісостепу, Північному Степу, у широколистяних лісах, на узліссях та у заростях чагарників. В Черкаській області – кілька ізольованих локалітетів у східній та південно-західній частині.

Фото А. Куземко

Фото А. Куземко

Ряст Маршаллів
Corydalis cava subsp. marschalliana
(Willd.) Hayek

Родина Макові – *Papaveraceae*

Європейсько-західноазійський вид. Багаторічна бульбова рослина 15-40 см заввишки. Стебло прямостояче, у верхній частині з двома листками, біля основи має відігнутий лускоподібний листок. Листки зелені, широкі, двічі трійчасто-розсічені з довгасто-еліптичними або оберненояйцевидними сегментами, з яких середній здебільшого суцільний, а бокові – 2-роздільні. Суцвіття циліндричне, приквітки суцільні, зелені, довгасто-еліптичні або яйцевидні, гострі. Чашолистки помітні до 0,7 см завдовжки, півчаші, зубчасті. Віночок блідо-жовтий, 22-25 мм завдовжки. Плід – коробочка, відхилена або звисла, еліптично-довгаста, гостра, 15-20 мм завдовжки. Цвіте у березні-квітні.

Поширений у листяних вологих лісах Лісостепу, в Степу. В Черкаській області – на Правобережжі.

Весняні первоцвіти є не лише окрасою наших лісів та степів, але і невід’ємним компонентом відповідних екосистем. Вони мають важливе наукове, естетичне та господарське значення. Знищення їх заради швидкоплинного задоволення, а тим більше – заради наживи, є неприпустимим. Шанобливе ставлення до навколишнього середовища і усіх його компонентів є ознакою цивілізованої людини, яка розуміє свою відповідальність за збереження довкілля перед прийдешніми поколіннями. Натомість деструктивне бажання знищити, зруйнувати природну красу засуджується в усьому цивілізованому світі як ознака дикунства і недолугості. Українським законодавством передбачено покарання за знищення видів, що охороняються на національному і регіональному рівнях, однак лише усвідомлення шкоди від їх знищення, загальна екологічна культура населення та активна життєва позиція більшості членів українського суспільства здатні вирішити проблему збереження української природи, включаючи найуразливіші її компоненти, якими є первоцвіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Екофлора України. Т. 2 / Я.П. Дідух, Р.І. Бурда, С.М. Зиман та ін. / Відп. ред. Я.П. Дідух. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 480 с.
2. Куземко А.А. Список видів рослин, що потребують регіональної охорони на території Черкаської області: сучасний стан та перспективи / А.А. Куземко, В.Л. Шевчик, Г.А.Чорна, О.В. Спрягайло // Матеріали V Наукових читань пам'яті Сергія Таращука (м. Миколаїв, 21 квітня 2017 року). Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 3. – С. 65–67.
3. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – 2-е изд., стереот – К. : Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.
4. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укладачі: докт. біол. наук, проф. Т.Л. Андрієнко, канд. біол. наук М.М. Перегрим. – К.: Альгерпрес, 2012. – 148 с.
5. Рідкісні та зникаючі види колекції трав'янистих рослин Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України: довідник / Куземко А.А., Діденко І.П., Швець Т.А. та ін. – К.: Паливода А.В., 2015. – 180 с.
6. Червона книга України. Рослинний світ / [за ред. Я. П. Дідуха]. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
7. Шевчик В. Л. Список рідкісних видів судинних рослин, що підлягають охороні в межах Черкаської області / В. Л. Шевчик, А. А. Куземко, Г. А. Чорна // Заповідна справа в Україні. – 2006. – Т. 12, вип. 1. – С. 11-17.
8. The Convention on Biological Diversity. 1992. Available at www.cbd.int/convention/.

*В оформленні використані фото А. Куземко, О. Спрягайла,
Д. Ширяєвої, А. Штоки (Mandrivnic)*